

مجله علمی تخصصی برنامه‌ریزی فضایی
سال دوم، شماره دوم، (پیاپی ۶) پاییز ۱۳۹۱
تاریخ وصول: ۱۳۹۰/۱۲/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۸/۶
صص: ۱۰۵-۱۲۸

واکاوی اثرات اقتصادی-اجتماعی اسکان خودجوش عشایر (مطالعه موردی: عشایر بخش دهدز شهرستان ایذه استان خوزستان)

مفید شاطری^۱، حجت‌الله صادقی^{۲*}

۱- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی گروه جغرافیا دانشگاه بیرجند

۲- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

چکیده

توسعه در هر سرزمینی، در صورتی امکان پذیر خواهد بود که به تمامی گروه‌هایی که در آن زیست می‌کنند، توجه مفید و همراه با برنامه‌ریزی شود. یکی از این گروه‌ها، عشایر بوده، که همواره در طول تاریخ تحولات گوناگونی را به خود دیده است. با گذار جوامع از سنتی به مدرن، این جامعه تحت تأثیر تحولات آن به مرور زمان دچار دگرگونی شد. این امر موجب اسکان عشایر به دو روش با برنامه و بدون برنامه (خودجوش) گردید، که در نتیجه اثرات اقتصادی و اجتماعی متفاوتی را در زندگی آنها ایجاد نموده است. هدف این مقاله بررسی این تاثیرات به شکل مطالعه موردی در بخش دهدز، شهرستان ایذه است. تحقیق حاضر به لحاظ هدف کاربردی و بر اساس ماهیت و روش توصیفی-تحلیلی است. جامعه مورد مطالعه ۲۶۳ خانوار و حجم نمونه، ۱۵۶ خانوار تعیین گردید. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های آماری و تعیین سطوح معنی‌داری بین متغیرها از آزمون‌های t استیودنت و ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شد. نتایج توصیفی و استنباطی حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که در بعد اجتماعی تحولات مطلوبی در وضعیت آموزش، سواد و بهداشت و ... ایجاد شده است. در بخش اقتصادی نیز درآمد و پس

انداز خانوارها افزایش یافته؛ میزان استفاده امکانات تولیدی نسبت به قبل از اسکان بیشتر شده و اشتغال اصلی مردم از دامداری به فعالیت‌های خدماتی و کارگری تغییر نموده است. معنادار بودن تاثیرات مثبت اسکان در وضعیت اقتصادی عشایر نیز مورد تأیید قرار گرفت.

واژه‌های کلیدی: اثرات اجتماعی - اقتصادی، اسکان خودجوش عشایر، بخش دهدز خوزستان.

۱. مقدمه

آنچه امروزه با عنوان توسعه در جوامع مختلف مطرح بوده، توسعه انسانی است که از دهه ۱۹۹۰ تاکنون در کانون توجهات جوامع قرار گرفته و دستیابی انسان‌ها به بهترین زندگی را هدف خود می‌داند. شاخص توسعه انسانی در پی اندازه‌گیری سه ظرفیت اساسی کسب دانش، دسترسی به امکانات مادی لازم برای یک زندگی بهتر و برخورداری از عمر طولانی توأم با سلامتی است. این شاخص برای اندازه‌گیری ظرفیت اول از نرخ با سواد بزرگسالان بر اساس دو سوم ارزش کلی و نرخ ترکیبی ثبت نام در مقاطع مختلف تحصیلی بر اساس یک سوم ارزش کلی و برای اندازه‌گیری ظرفیت دوم از قدرت خرید واقعی افراد و برای اندازه‌گیری ظرفیت سوم از امید به زندگی در بدو تولد استفاده می‌کند (اوگوانگ، ۲۰۰۵: ۶۷). لذا توجه به شاخص‌های توسعه انسانی در جوامع مختلف ضروری و مهم است. یکی از بخش‌های مهم هر جامعه، که در عصر حاضر کمتر به آن توجه می‌شود، جامعه عشایری است. بی‌شک، در نظام تولیدی کشورهای در حال توسعه که کشاورزی نوع سوم و یا کشاورزی "پیچیده" متنوع و مستعد خطر است، مشارکت روستاییان و به خصوص عشایر، واجد نقش بیشتری در توسعه پایدار است. لذا مدیریت یکپارچه در چنین نظامی، به شناخت روابط

پیچیده و درهم تنیده زندگی اجتماعی-اقتصادی

عشایر نیاز دارد (بوهانسن، ۲۰۰۶: ۴۲).

۱-۱. طرح مسأله

با ورود نظام سرمایه داری به کشورهای جهان سوم از جمله ایران، از آن جایی که این نظام، نظامی برخاسته از جامعه شهری بوده، ساختار اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی جوامع روستایی و عشایری کمتر امکان انطباق با این نظام نوین را یافت. زندگی کوچ‌نشینی به عنوان شکل سوم زندگی اجتماعی انسان‌ها، در کنار زندگی شهری و روستایی، مدت زمانی است که در بیشتر جوامع سنتی روبه زوال است. در کشور ما ضربه اصلی بر پیکر جامعه عشایر در دوران حکومت رضا شاه (۲۰-۱۳۴۰) وارد شده است (آنامرادنژاد، ۱۳۹۰: ۶۰). ایران به عنوان یکی از معدود کشورهای جهان است که جامعه عشایری آن تحولات سریعی را به لحاظ اجتماعی از سر گذرانیده است. این تحولات به قدری ملموس و در خور توجه بوده، که امروزه بین صاحب نظران و تصمیم‌گیران کشور، دیدگاه‌های متفاوتی در ابقا یا برچیدن این شیوه زندگی در جامعه ایران بوجود آمده است. تحولات فوق‌العاده در تعداد جمعیت عشایر به صورت نزولی و تحولات مثبت و سازنده در ترکیب سنی، جنسی، سواد و اقتصاد خانوارهای

این، برای خود عشایر نیز اثرات خاصی را در پی داشته است، که این اثرات در زمینه‌های سواد، نوع فعالیت، بر خورداری از امکانات بهداشتی، اشتغال و... گنجانده می‌شود. توجه به تحولات در موارد نام برده شده در جامعه عشایری در دوره قبل و بعد از اسکان اهمیت و ضرورت تحقیق را نشان می‌دهد که جامعه محدوده مورد مطالعه نیز از این امر مستثنی نیست. مطالعه و بررسی آثار اسکان از جنبه‌های مثبت و منفی می‌تواند نقاط قوت و ضعف اسکان را برای برنامه‌ریزان آشکار و در برنامه ریزی‌های آتی مددکارشان باشد.

۱-۳. اهداف تحقیق

در این تحقیق هدف بررسی اثرات اقتصادی-اجتماعی از جمله متغیرهایی مانند وضعیت سواد و آموزش، وضعیت بهداشت، اشتغال، وضعیت درآمد، وضعیت مراتع، وضعیت زراعت و باغداری، صنایع دستی و... عشایر اسکان یافته به صورت خودجوش و مردمی در منطقه مورد مطالعه، بخش دهدز شهرستان ایذه است، که در نتیجه این بررسی، تبعات مثبت و منفی اسکان عشایر که بدون برنامه ریزی قبلی و در واقع، بصورت مردمی توسط خود عشایر در روستاهای منطقه انجام گرفته است، مورد مطالعه قرار گرفته و نتایج اقتصادی و اجتماعی آن بررسی و تحلیل می‌شود.

۱-۴. سوابق تحقیق

در زمینه تحقیق حاضر و جامعه عشایری تحقیقاتی گوناگونی صورت گرفته است، که در

عشایری، همگی باعث توجه خاص کارشناسان و مسئولان دست اندرکار با این جامعه در سال‌های اخیر شده است. وضعیت اقتصادی و اجتماعی عشایر در دهه‌های اخیر و روند رو به افزایش مهاجرت‌ها و اسکان‌های بدون برنامه، عامل بسیاری از ناهنجاری‌های اقتصادی-اجتماعی عشایر بوده است. (لطفی پور و صابریان، ۱۳۸۲: ۱۳۳) طرح‌های هدایت شده اسکان عشایر، از یک دهه پیش با هدف حذف کوچ و سکونت عشایر در یک زیست بوم ثابت و به منظور بهبود شرایط زیستی آنها به مورد اجرا گذاشته شده است (حبیبیان، ۱۳۸۶: ۱). از طرفی ناکارآمد بودن نحوه معیشت فعلی عشایر، ضرورت ارائه راهبرد علمی و الگوی سامان‌دهی مناسب با تکیه بر مطالعات اقتصادی را بیش از پیش آشکار می‌سازد. لذا با اسکان عشایر به دو روش با برنامه ریزی و بدون برنامه ریزی، یکسری تحولات اقتصادی و اجتماعی صورت گرفته است که توجه به این موضوع را بیشتر کرده است.

۱-۲. اهمیت و ضرورت تحقیق

اسکان خودجوش عشایر تحت شرایط اجتماعی و سیاسی حاکم و بویژه در دوره‌هایی با تحت فشار سیاسی، دارای محدودیت‌هایی از قبیل محدودیت مراتع به دلیل ملی شدن آن، شدت گرفت. در این دوره‌ها عشایر بدون برنامه ریزی قبلی و بدون نظارت سازمان‌های متولی عشایر تنها بر اساس تجارب شخصی و دانش بومی خود در محل‌هایی اسکان یافتند. این اسکان‌ها دارای اثرات زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی بوده است. علاوه بر

ارتباط با این تحقیق است. از جمله بررسی افشارنادر در ایل بهمئی، که نشانگر آن است که وضع تغذیه عشایر کوچرو نسبت به عشایر اسکان یافته بهتر است؛ همچنین مرگ و میر اطفال در میان عشایر اسکان یافته بیش از اقوام کوچرو است (افشاری نادری، ۱۳۴۷: ۷-۸). سلطانی (۱۳۷۸)، بررسی دیگری را از بعد اقتصادی در مورد اسکان عشایر دشت بکان اقلید انجام داد، که نتایج حاکی از آن است که پس از اسکان، سهم زراعت در ترکیب فعالیت‌های جمعیت مورد بررسی افزایش یافته و تنوع فعالیت‌ها بیشتر شده است.

آنامراد نژاد و همکارانش (۱۳۸۷)، در یک بررسی مفصل به تحولات ۴۰ ساله در جامعه عشایری ایران پرداخته است. او همچنین در سال (۲۰۱۰) با این موضوع با نگاهی جمعیت‌شناسانه توجه داشته است، که جامعه عشایری ایران بدلیلی مانند اجرای سیاست اسکان عشایر در دوره رضاشاه، اجرای طرح ملی کردن مراتع، گسترش اراضی کشاورزی در مراتع و... در حال حذف شدن از عرصه زندگی اقتصادی و اجتماعی در ایران می‌باشند. بخشنده نصرت (۱۳۷۰)، به موضوع لزوم تداوم زندگی عشایر در کشور پرداخته است و از این شیوه با ذکر دلایلی دفاع کرده است. علاوه بر این دهقانیان و کهنسال (۱۳۷۹)، با بررسی اقتصاد و تولید عشایر خراسان، نگاهی اقتصادی به تأثیرات جامعه عشایر داشته‌اند. ضیاءتوانا و توکلی (۱۳۸۶)، اسکان عشایر و تخریب مراتع در استان چهارمحال و بختیاری، عبدالمهی (۱۳۸۶)، اسکان عشایر و توسعه حیات اجتماعی آنان در ایران: مطالعه موردی استان ایلام، را بررسی کرده‌اند. همچنین

معینی (۱۳۸۷)، مباحث مربوط به مسکن و روند شکل‌گیری مسکن در تازه آبادی‌های عشایری و مشکلات اسکان در این زمینه را بررسی کرده است. بر اساس پژوهشی که در مورد عشایر رندیلی در شمال کنیا انجام شده است، در طول دوره خشکسالی ۱۹۹۲ کودکان اسکان یافته تقریباً سه برابر بیش از کودکان عشایری و کوچنده دچار سوء تغذیه بودند (لارسن، و همکاران، ۲۰۰۳: ۲). تحقیق دیگری در سودان در مورد طرح توسعه گاش حاکی از استقبال کم عشایر است، زیرا درآمد محصول پنبه پیش بینی شده در طرح خیلی کمتر از درآمد پرورش دام در شرایط کوچ نشینی بود. در دهه ۱۹۶۰ دولت سودان به منظور خدمات رسانی بهتر و توسعه جوامع عشایری تصمیم به اسکان آنها گرفت، اما موفق نشد (خوگالی، ۲۰۰۱: ۲-۳). از تحقیقات خارجی دیگر نیز می‌توان به Dinocci and Fre (۲۰۰۳) و Njoro and Wanyama (۲۰۰۰)، Junaid (۲۰۰۱)، که در زمینه عشایر و ویژگی‌های دام عشایر تحقیق کرده‌اند اشاره کرد.

۱-۵. سوالات و فرضیه‌های تحقیق

۱) آیا اسکان عشایر سبب بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانوارهای اسکان یافته در منطقه مورد مطالعه گردیده است؟ برای پاسخگویی به این سوال اساسی، دو فرضیه بصورت جداگانه در دو بخش اقتصادی و اجتماعی مطرح شده و در قالب بررسی متغیرهای مختلف به آنها پاسخ مطلوب داده می‌شود.

داده‌های جمع‌آوری شده با کمک نرم افزار آماری SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته، و برای استخراج نتایج و تعیین سطوح معنی‌داری بین متغیرهای اقتصادی و اجتماعی مورد بررسی، از آزمون‌های اسپیرمن و t استیودنت استفاده گردید.

۲. مبانی نظری

اصولاً جمعیت به سه گروه شهرنشین، روستانشین و متحرک (اعم از عشایر و سایر دامداران) تقسیم می‌شوند (پاپلی یزدی، ۱۳۷۱: ۱۴۰). از آغاز انقلاب صنعتی (۱۷۵۰ میلادی) فناوری به تدریج کلیه ابعاد زندگی اجتماعی، اقتصادی و سیاسی جوامع را تحت تأثیر قرار داده است. با توسعه تولیدات کارخانه ای به تدریج جابجایی مراکز تولید و شیوه زندگی پدید آمد و شهرنشینی بر روستا نشینی و کوچ نشینی در کشورهای پیشرفته غلبه یافت (مشیری، ۱۳۸۷: ۱۱). این تحولات کشورهای جهان سوم را نیز با تأخیر زمانی صدساله به تدریج تحت تأثیر قرار داد. ایران نیز از موج این تحولات به دور نماند و از حدود سال‌های ۱۳۰۰ ه.ش، ماشین وارد عرصه اجتماعی و اقتصادی شد و دگرگونی‌ها آغاز گردید (طیبی، ۱۳۷۶: ۱۷).

جامعه عشایری در ایران دارای قدمت بسیار زیادی می‌باشد، به طوری که کوچندگی به دنبال دام و مرتع یکی از شیوه‌های معیشت در سرزمین ایران بوده است. امروزه توجه به امور جامعه عشایری به چند دلیل حائز اهمیت فراوان می‌باشد، که از آن جمله می‌توان به جمعیت جامعه عشایری، نقشی که در تهیه مواد غذایی دارند، تولیدات صنایع دستی آنان

۱) اسکان خودجوش عشایر موجب بهبود وضعیت اقتصادی خانوارهای اسکان یافته شده است. ۲) اسکان خودجوش عشایر موجب بهبود وضعیت اجتماعی خانوارهای اسکان یافته گردیده است.

۱-۶. روش شناسی تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی-تحلیلی ژرفانگر می‌باشد. به منظور گردآوری اطلاعات از تکنیک‌های دو روش اسنادی شامل مطالعه کتب، مقالات، پایان‌نامه‌ها و ... و پیمایشی شامل بازدید میدانی، مصاحبه و پرسش‌نامه استفاده شده است. تعداد روستاهای تحقیق حاضر، ۱۳ روستا، شامل؛ بادلان، دهنو، چهارده، رکعت، خواجه انور، سرصحر، شیوند، پاتاوه، کلمت، ده کهنه، کفت گوشه، درازدره و دره غریب می‌باشد. حجم جامعه مورد مطالعه ۲۶۳ خانوار در محدوده مورد مطالعه بوده که به کمک فرمول کوکران حجم نمونه ۱۵۶ خانوار به دست آمد. در این فرمول $N =$ حجم جامعه آماری؛ $n =$ حجم نمونه؛ $Z =$ مقدار متغیر نرمال واحد استاندارد، که در سطح اطمینان ۹۵ درصد برابر ۱.۹۶ می‌باشد؛ $P =$ مقدار نسبت صفت موجود در جامعه است. اگر در اختیار نباشد می‌توان آن را ۰/۰۵ در نظر گرفت. در این حالت مقدار واریانس به حداکثر مقدار خود می‌رسد؛ $q =$ درصد افرادی که فاقد آن صفت در جامعه هستند ($q = 1 - p$)

$$n = \frac{Z^2 pq N}{D^2 (N - 1) + Z^2 pq} = 156$$

و استفاده از مراتع به عنوان یکی از ثروت‌های ملی، اشاره کرد.

در این میان ساماندهی جامعه عشایر به خاطر شرایط سخت زندگی همواره مورد توجه است. از مهمترین بحث‌های مطرح در ساماندهی، اسکان عشایر است. این موضوع در سطح جهانی با آغاز قرن بیستم اقدامات پر دامنه و گاه خشونت آمیزی از سوی حکومت‌ها جهت اسکان عشایر اعمال می‌شد (سو، ۱۳۸۰: ۵۹ - ۵۸). حاکمیت نظام برنامه‌ریزی بخشی و متمرکز، کم توجهی به عشایر در برنامه‌های عمرانی و رویکرد نوسازی به توسعه (امان‌اللهی بهاروند، ۱۳۸۱: ۶-۱۰)، موجب تغییرات ساختاری در زندگی عشایر شد. عواملی چون عمده شدن درآمد نفتی در اقتصاد ملی، واردات مواد غذایی، توسعه شهرنشینی، افزایش فرصت‌های شغلی شهر و ... زمینه‌های روی آوری به اسکان و مهاجرت به شهرها را چه بصورت خود جوش یا بی برنامه و با برنامه فراهم کرد (توکلی و ضیاءتوانا، ۱۳۸۸: ۵۴). این سیاست‌ها در ایران از زمان پهلوی اول با نگرش سیاسی شروع شده تا برنامه چهارم توسعه کشور (۱۳۸۸-۱۳۸۴)، با نگرش توسعه پایدار ادامه یافته است، و به شکل گیری روستاها یا کانونهایی خودجوش متعددی منجر شده است، که بی توجهی بدان، باعث از بین رفتن آن اعتبارات و دوری از نظم فضایی سرزمین می‌شود. این سیاست برگرفته از دیدگاه‌هایی همچون تغییرات اجتماعی، نوسازی، تامین نیازهای اساسی، حفظ محیط زیست، و راهبرد توسعه پایدار است، که در هر دوره با توجه به دیدگاه‌های ویژه خدمات رسانی و ایجاد شرایط

اسکان برای این جامعه صورت گرفته است (مهدوی و دیگران، ۱۳۸۸: ۱).

این وضعیت موجب شد که نظام جمهوری اسلامی نیز که حدود یک دهه بر حفظ نظام کوچندگی تأکید می‌کرد، بنا بر ملاحظات زیست محیطی و با هدف محرومیت زدایی، اسکان عشایر را در دستور کار قرار دهد. از این رو، در برنامه‌های دوم، سوم و چهارم توسعه، اسکان در قالب طرح ساماندهی عشایر در مناطق عشایری کشور به اجرا درآمده است. اسکان جامعه کوچنده به گونه درون‌زا و خودجوش و یا برنامه ریزی شده توسط دولت، با تحولاتی اساسی در مبانی فرهنگی، اجتماعی-اقتصادی و زیستی زندگی عشایر همراه است. به بیان بهتر در جریان اسکان برخی کارکردهای اساسی زندگی جامعه کوچرو تغییر می‌یابد که بازتاب آن در محیط جغرافیایی با عنوان پیامدهای فضایی مطرح است. تجارب موجود گویای آن است که پیامدهای منفی اسکان به ویژه در پروژه‌های مورد حمایت دولتها بیشتر است. ناکافی بودن منابع آب و خاک، فصلی بودن استعدادهای تولیدی و در نتیجه کاهش اشتغال و درآمد، افزایش هزینه‌های زندگی و مخارج خانوار و نارسایی زیرساختهای ارتباطی و خدماتی، بازتاب فضایی خود را در قالب ناتوانی سکونتگاه در جذب و نگهداشت جمعیت و افزایش مهاجرت‌های فصلی و دائمی به مراکز دور و نزدیک شهری و در واقع سرایت ناهنجاری‌های اجتماعی-اقتصادی به سایر عرصه‌های زیستی نشان داده است (توکلی و ضیاءتوانا، ۱۳۸۸: ۵۵).

۱-۸. محدوده و قلمرو پژوهش

منطقه مورد مطالعه بخش دهدز شهرستان ایذه در شمال شرقی استان خوزستان، در عرض ۳۱ درجه و ۲۰ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۵۰ دقیقه پهنای شمالی و ۴۹ درجه و ۲۵ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۲۰ دقیقه درازای خاوری نسبت به گرینویچ واقع شده است، که از شرق و شمال شرق به شهرستان‌های فارسان و کوهرنگ و از شمال و شمال غرب به شهرستان مسجد سلیمان، از جنوب و جنوب غرب به استان کهگیلویه و بویراحمد و شهرستان باغ ملک منتهی می‌شود. مرکز این بخش در دامنه کوه‌های زاگرس با ارتفاع ۱۶۴۱ متری از سطح دریا و در ۱۵۶ کیلومتری از مرکز استان خوزستان قرار دارد. میزان باران سالانه بخش دهدز بطور متوسط ۶۵۶ میلیمتر است که در فصل زمستان گاهی در ارتفاعات به صورت برف نازل می‌شود. متوسط درجه حرارت نیز ۲۴ درجه سانتی گراد است. بخش دهدز شامل سه دهستان مرکزی، دنباله رود شمالی و دنباله رود جنوبی می‌باشد که بر اساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، دارای جمعیتی معادل ۲۳۷۴۵ نفر بوده است؛ که از این تعداد ۳۶۱۰ نفر در نقطه شهری دهدز و ۲۰۱۳۵ نفر در نقاط روستایی سکونت دارند. تعداد این روستاها بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵، ۱۳۴ روستا بوده است. عشایر مورد مطالعه از ایل بزرگ بختیاری، شاخه هفت لنگ و طوایف دینارانی (شالو، اورک، خواجه) هستند. محدوده کوچ بیلاق و قشلاق آنها در نزدیک‌ترین مکان با شرایط آب و هوایی مناسب، در خود شهرستان ایذه و استان چهارمحال و بختیاری در دامنه کوه‌های زاگرس بوده است. سابقه

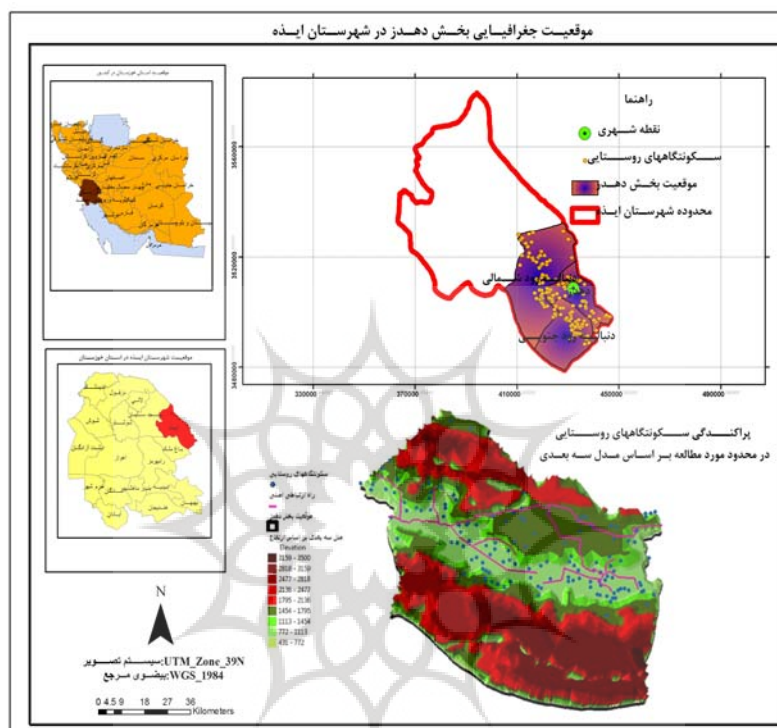
بنابراین امروزه تحقق توسعه پایدار در گرو توجه به عامل انسانی است. باید با توجه به مشارکت مردمی و دانش بومی عشایر نسبت به برنامه ریزی اسکان عشایر و با یک برنامه ریزی هدایت شده و اختیاری به اسکان عشایر اقدام کرد. برای اسکان عشایر در راستای توسعه پایدار باید ملاحظات گوناگون زیست محیطی، تاکید بر نقش زنان، فرهنگ‌ها، آموزش، امنیت اجتماعی و غذایی، مشارکت، و مهمتر از همه انسان با تأکید بر رفتارهای محلی مورد توجه قرار گیرد، که در صورت عدم توجه به این عوامل مشکلات گوناگون زیست محیطی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی گوناگونی ظهور خواهند کرد. لذا در این تحقیق اثرات اقتصادی و اجتماعی عشایر اسکان یافته خودجوش در محدوده مورد مطالعه مورد بررسی و تحلیل قرار خواهد گرفت.

۱-۷. معرفی شاخص‌ها

در این مطالعه، برای پاسخگویی به فرضیه‌های مطرح شده، از شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی استفاده گردیده است. شاخص‌هایی مانند؛ اشتغال، درآمد، پس انداز، میزان تولیدات، فعالیت خدماتی، دسترسی به بازار فروش، مقدار اراضی، میزان سواد، وضعیت بهداشت، ارتباطات جمعی، کسب مهارت‌های جدید، وضعیت مسکن و امکانات رفاهی و تولیدی و... نمونه‌ای از این موارد هستند، که در این تحقیق این شاخص‌ها بررسی شده است.

کارون ۳ و در نتیجه اشتغال جوانان در این پروژه و پایین آمدن انگیزه کوچ با توجه به درآمدهای مطلوبتر، و... از جمله دلایل مهم اسکان عشایر است.

اسکان به یک دوره ۱۰ ساله یعنی از سال ۱۳۷۶ بر می‌گردد. که مواردی مانند زیان‌های دامی و زراعی، کمبود خدمات مختلف در زمان کوچ و فراهم بودن آنها در روستاها، نفوذ فرهنگ شهری، پروژه سد

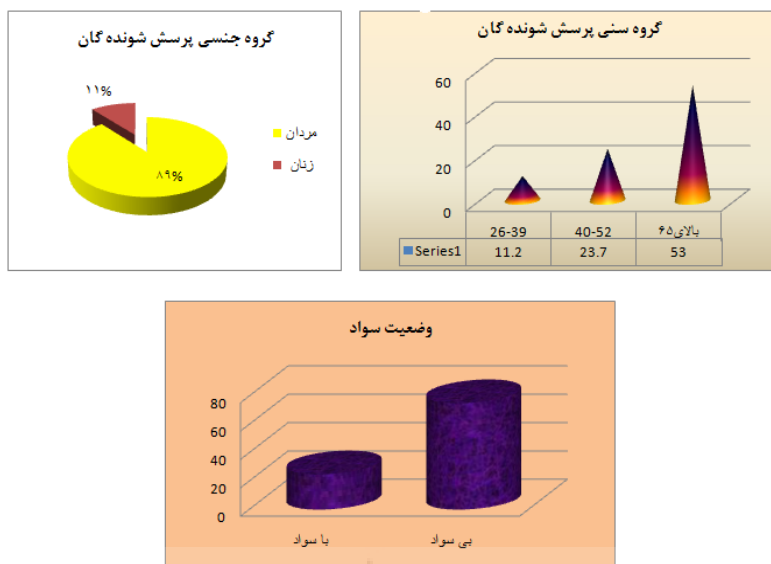

شکل (۱): نقشه موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه (بخش ده‌دز در شهرستان ایذه)

قسمت اعظم پرسش شوندگان در سنین متوسط به بالا قرار می‌گیرند که سابقه کوچ و مشکلات مربوط به آن و همچنین وضعیت اقتصادی و اجتماعی دو دوره قبل و بعد از اسکان را بخوبی درک کرده‌اند. همچنین ۲۴/۹ درصد معادل، ۳۹ نفر از پرسش شوندگان باسواد و ۷۵/۱ درصد برابر با ۱۱۷ نفر بی سواد بوده‌اند، که گروه بی سواد تقریباً در زمینه زندگی عشایری، فعالیت عمده‌ای داشته‌اند.

۳. یافته‌ها و بحث

برای جمع‌آوری اطلاعات میدانی تحقیق، سرپرستان خانوار مورد توجه بوده‌اند. در جامعه مورد مطالعه، ۸۹/۳ درصد از پرسش شوندگان را مردان و ۱۰/۷ درصد از آنان را زنان تشکیل می‌دهند که ۱۱/۲ درصد در گروه سنی ۲۶-۳۹ ساله، ۲۳/۷ درصد در گروه سنی ۴۰-۵۲ ساله و ۶۵/۱ درصد آنان بیش از ۵۳ سال سن داشته‌اند. بنابراین باید گفت که

شکل (۲): نمودار گروه سنی، جنس و وضعیت سواد پرسش شونده گان تحقیق

منبع: یافته‌های تحقیق

درصد به فعالیت زراعت و باغی به طور هم زمان مشغول هستند، که البته این میزان فعالیت در بخش کشاورزی بر خلاف گذشته که به میزان فراوان تولید می‌گردیده و در بعضی دوره‌ها برای فروش نیز استفاده می‌شده، امروزه بسیار پایین و برای استفاده شخصی است. ۱۳/۴ درصد از پرسش شونده گان، دارای فعالیت دامداری گذشته عشایر هستند. بیشتر مردم شغل اصلی شان بعد از اسکان، فعالیت‌های کارگری، صنعتی و خدماتی و همچنین زراعت است، هر چند در کنار این فعالیت‌ها، دامداری نیز بصورت کمابیش مشاهده می‌شود. لذا شغل اکثر سرپرستان خانوار از دامداری و زراعت مطلق به فعالیت‌های صنعتی، خدماتی و کمی زراعت با تولید پایین تغییر یافته است. جدول (۱) بازگوکننده این تغییرات است.

برای بررسی تغییرات اقتصادی و اجتماعی دو دوره قبل و بعد از اسکان عشایر مورد نظر در محدوده مورد مطالعه، متغیرهایی همچون اشتغال، در آمد و پس‌انداز، میزان تولیدات، میزان سواد، امکانات بهداشتی و... مورد بررسی قرار گرفته است.

۳-۱. وضعیت اشتغال

بر اساس نتایج حاصل از پرسشگری از بین ۱۵۶ پرسش شونده، شغل اصلی ۵۵/۷ درصد از آنان قبل از اسکان خودجوش، دامداری بوده، ۳۲/۶ درصد به زراعت-باغی و دامداری بصورت تلفیقی در مناطق قشلاقی می‌پرداختند و ۱۱/۵ درصد در دیگر قسمت‌ها به فعالیت مشغول بوده‌اند. اما امروزه تقریباً برعکس شده و ۴۵/۵ درصد پرسش شونده گان به فعالیت‌های خدماتی و صنعتی روی آورده‌اند، ۴۱

جدول (۱) شغل اصلی سرپرستان خانوار قبل و بعد از اسکان خودجوش

درصد	فراوانی	شغل اصلی سرپرستان خانوار بعد از اسکان	درصد	فراوانی	شغل اصلی سرپرستان خانوار قبل از اسکان
۱۳/۴	۲۱	دامداری	۵۵/۷	۸۷	دامداری
۴۱/۰	۶۴	زراعت و باغی	۳۲/۶	۵۱	دامداری-زراعت و باغی
۴۵/۵	۷۱	فعالیت صنعتی، خدماتی و کارگری	۱۱/۵	۱۸	صنایع دستی، فعالیت کارگری و خدماتی
۱۰۰	۱۵۶	جمع	۱۰۰	۱۵۶	جمع

منبع: یافته‌های تحقیق

که ۸۱ نفر به این امر اشاره کرده‌اند. با توجه به اسکان و دسترسی به امکانات مختلف، در آمد حاصل از فعالیت‌های خدماتی، صنعتی و کارگری و... افزایش یافته؛ چرا که میزان دام پایین آمده و زراعت نیز درآمد آنچنان زیادی برای مردم در بر نداشته است. بر این اساس ۹۳ نفر از پرسش شونده گان به افزایش درآمد و پس اندازهای بدست آمده از فعالیت‌های نامبرده اشاره کرده‌اند. در یک نتیجه گیری از این قسمت باید گفت که درآمد و پس اندازهای عشایر محدوده مورد مطالعه، نسبت به قبل علاوه بر افزایش، این افزایشات نیز در نتیجه فعالیت‌های غیر از دامداری و زراعت است. جدول (۲) اطلاعات بدست آمده را بصورت مشخص بیان می‌کند.

۳-۲. وضعیت درآمد، پس انداز نسبت به قبل از اسکان

ارزیابی تاثیر اسکان بر تغییرات درآمد، پس انداز نشان داد که اسکان تقریباً بر افزایش درآمد خانوارها موثر بوده است چنانچه میزان درآمد و پس انداز در فعالیت‌های جدید مانند خدمات، کارگری و... به نسبت دامداری بیشتر بوده و اکثر سرپرستان خانوارها به این موضوع اذعان داشته‌اند که اسکان باعث ایجاد درآمدهای بیشتر بخصوص برای افراد جوان خانواده گردیده است. بر اساس جدول (۲)، بیش از ۸۷ نفر از افراد پاسخ دهنده به افزایش درآمد بعد از اسکان اذعان داشته‌اند. ۸۹ نفر نیز در زمینه پس انداز خانواده به گزینه افزایش تأکید کرده‌اند. درآمد و پس انداز حاصل از فعالیت دامداری نسبت به قبل کاهش یافته

جدول (۲) وضعیت درآمد و پس انداز سرمایه نسبت به قبل از اسکان

مورد	بدون تغییر	کاهش یافته	تا حدودی کاهش یافته	افزایش زیاد	افزایش خیلی زیاد
افزایش درآمد خانواده	۲۱	۱۹	۲۹	۵۴	۳۳
ایجاد درآمد دائمی برای خانواده	۱۷	۲۳	۳۳	۶۰	۲۳
افزایش پس انداز خانواده	۱۵	۲۵	۲۷	۶۱	۲۸

۱۹	۲۴	۳۳	۴۸	۳۲	درآمد و پس انداز در نتیجه فعالیت دامداری
۱۸	۲۵	۴۶	۳۹	۲۸	درآمد و پس انداز در نتیجه فعالیت زراعت
۳۸	۵۵	۴۰	۱۳	۱۰	درآمد و پس انداز در نتیجه فعالیت‌های جدید در نتیجه اسکان از جمله کارگری، خدماتی و.....

منبع: یافته‌های میدانی پژوهش

۳-۳. میزان تولیدات دامی و زراعی، باغی

از جمله شاخص‌های اقتصادی مورد نظر در نتیجه اسکان، میزان تولیدات دامی و زراعی-باغی است. چرا که تغییرات در این دو مورد خود به خود تأثیرات مثبت یا منفی را بر جای می‌گذارد. از این رو انتظار منطقی آن است که در پی کاهش شدید دام و دامداری و درآمدهای ناشی از آن در فرآیند اسکان، اقداماتی برای منابع درآمد جایگزین صورت بگیرد و تنوع بخشی به منابع درآمد خانوار مورد توجه قرار گیرد. یافته‌های میدانی نشانگر این موضوع است که بیش از ۷۱/۷ درصد پرسش شونده گان در مورد

میزان تولیدات دامی نسبت به قبل از اسکان گزینه کاهش میزان تولیدات را اشاره کرده اند. بیش از ۵۰/۶ درصد پاسخ دهنده گان به کاهش تولیدات زراعی و ۵۳/۷ درصد به کاهش تولیدات باغی تأکید داشته اند. بر این اساس باید گفت که اسکان سبب شده که میزان تولیدات در خانواده‌های اسکان یافته نسبت به قبل کاهش بیابد و نقش کمتری این تولیدات در زندگی عشایر ایفا نماید، بنا بر این علی رغم افزایش نسبی درآمد گرایش به سمت مصرف گرایی در بین اسکان یافته‌ها دیده می‌شود.

جدول (۳) میزان تولیدات دامی و زراعی نسبت به قبل از اسکان

مورد	بدون تغییر	کاهش یافته	تا حدودی کاهش یافته	افزایش زیاد	افزایش خیلی زیاد
تولیدات دامی	۱۸	۶۰	۵۲	۱۶	۱۰
	۱۱/۵	۳۸/۴	۳۳/۳	۱۰/۲	۶/۴
تولیدات زراعی	۲۵	۳۹	۴۰	۳۰	۲۲
	۱۶/۰۲	۲۵	۲۵/۶	۱۹/۲	۱۴/۱
تولیدات باغی	۳۱	۴۱	۴۳	۲۴	۱۷
	۱۹/۸	۲۶/۲	۲۷/۵	۱۵/۳	۱۰/۸

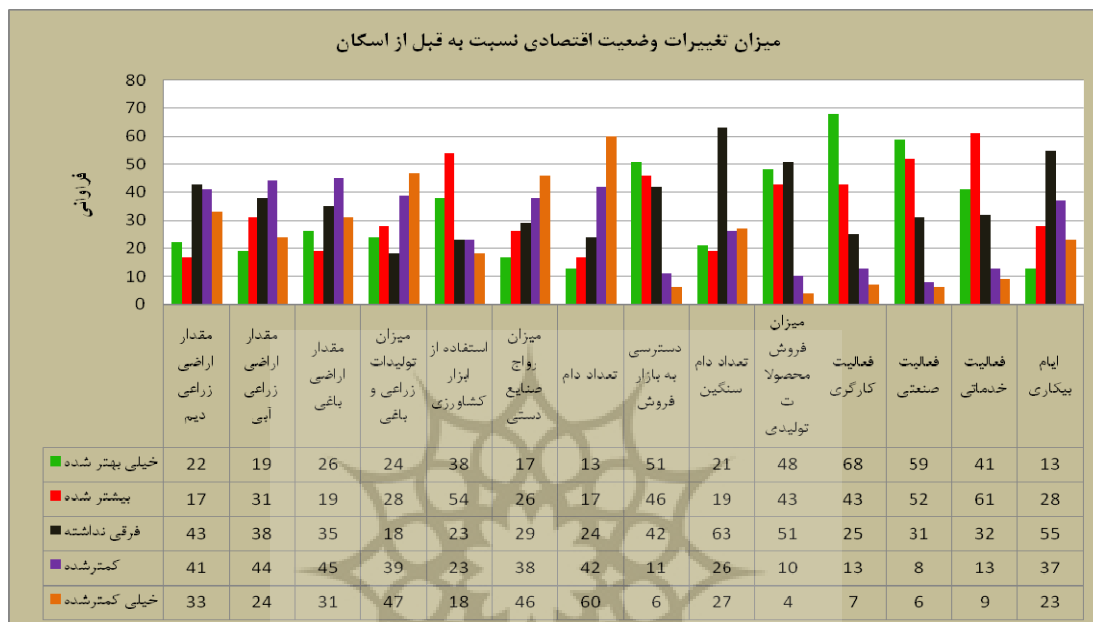
منبع: یافته‌های تحقیق

در ادامه، سرپرستان خانوار میزان تغییرات وضعیت اقتصادی خود را نسبت به قبل از اسکان در

مورد تعدادی از متغیرهای اقتصادی نسبت به قبل از اسکان بیان نموده‌اند. در یک تحلیل ساده می‌توان

کمتر صورت گرفته است. بنابراین، رشد و توسعه در مؤلفه‌های اقتصادی بصورت هماهنگ توسعه نیافته است. نتایج حاصل در شکل (۳) خلاصه شده است.

چنین بیان نمود؛ که تأثیر اسکان بر وضعیت اقتصادی خانوارها در متغیرهای اقتصادی نمونه، میزان تغییرات در بعضی مؤلفه‌های اقتصادی بیشتر و در بعضی دیگر

شکل (۳) میزان تغییرات تعدادی از مؤلفه‌های اقتصادی نسبت به قبل از اسکان

منبع: یافته‌های تحقیق

۳-۴. تغییر نیروی کار

از اسکان در فعالیت‌های خدماتی و صنعتی و... کارکرد بیشتر و مطلوب‌تری نسبت به قبل از اسکان نشان می‌دهد. بر این اساس از آنجایی که طبق بررسی‌های به‌عمل‌آمده بعد از اسکان درآمد هر خانوار افزایش یافته است، می‌توان گفت که اثر اسکان بر کاهش نیروی کار مثبت بوده است. به این معنی که نیروی اضافی که در سال‌های بعد از اسکان در کارهای زراعت مشارکت ندارند، می‌توانند به سایر فعالیت‌ها پرداخته و برای خانواده منشأ درآمد اقتصادی جدید باشند (جدول ۴).

تعداد افرادی که به‌عنوان نیروی کار در نظر گرفته شده، قبل و بعد از اسکان مورد مقایسه قرار گرفته است. نتیجه این بررسی بیان می‌کند که از خانوارهای محدوده مورد مطالعه با بعد خانوار ۶ نفر، قبل از اسکان به طور متوسط ۳ نفر به فعالیت دامداری و زراعی و بعد از اسکان به‌طور متوسط ۱/۵ نفر مشغول به کار هستند. از این‌رو، با اسکان عشایر اگر چه نیروی کار کاهش یافته است، اما باید گفت که ۳ نفر مشغول به کار در دوره قبل از اسکان، زنان رانیز شامل می‌شده است. نکته دیگر اینکه نیروی کار بعد

جدول (۴) وضعیت تغییر نیروی کار قبل و بعد از اسکان

شاخص	میانگین	ماکزیمم	مینیمم
نیروی کار هر خانوار قبل از اسکان	۳	۹	۱
نیروی کار هر خانوار بعد از اسکان	۱/۵	۴	۱

منبع: یافته‌های تحقیق

۳-۵. امکانات رفاهی - تولیدی

از دیگر ملاک‌های ارزیابی اقتصادی و اجتماعی عشایر مورد مطالعه، بررسی وضعیت برخورداری از امکانات رفاهی و تولیدی نسبت به قبل از اسکان می‌باشد که بررسی این موارد خود نیز نشانگر میزان درآمد خانوارها، الگوی مصرف و هزینه خانوارهای مورد بررسی است. تعداد تراکتورهای استفاده شده توسط عشایر در دوره قبل از اسکان ۶ تراکتور می‌باشد در حالی بعد از اسکان به ۲۹ تراکتور افزایش یافته است. در زمینه دیگر موارد به ترتیب قبل از اسکان خرمن کوب ۵ مورد، ماشین سواری ۴ مورد، ماشین باری ۱۳ مورد، موتورسیکلت ۱۴ مورد، رادیو ۳۴ مورد، ضبط صوت ۴۸ مورد بوده و تلویزیون، یخچال و اجاق گاز در بین عشایر وجود نداشته

است. اما این امکانات در بعد از اسکان سیر صعودی پیدا کرده و خرمن کوب به ۲۹ مورد افزایش یافته است. همچنین ماشین سواری به ۱۹ مورد، موتورسیکلت به ۳۶ مورد، رادیو به ۴۲ مورد، ضبط صوت به ۷۸ مورد افزایش یافته است. علاوه بر این موارد، سه مورد یخچال، تلویزیون و اجاق گاز نیز بعد از اسکان عشایر در روستاها و برخورداری از برق و گاز به ترتیب به ۱۳۸، ۱۱۲ و ۹۶ مورد رسیده است. بنابراین باید گفت که اسکان عشایر به خودی خود در روستاهای مورد مطالعه، میزان برخورداری بسیاری از این موارد یا امکانات نامبرده شده را برای آنها فراهم کرده است، در صورتی که در گذشته این شرایط مهیا نبوده است (جدول ۵).

جدول (۵) میزان امکانات رفاهی - تولیدی خانوارها قبل و بعد از اسکان

موارد	تراکتور	خرمن کوب	سواری	ماشین باری	موتور سیکلت	یخچال	تلویزیون	رادیو	ضبط صوت	اجاق گاز
قبل از اسکان	۶	۵	۴	۱۳	۱۴	-	-	۳۴	۴۸	-
بعد از اسکان	۲۹	۲۹	۱۹	۳۱	۳۶	۱۳۸	۱۱۲	۴۲	۷۸	۹۶

منبع: یافته‌های تحقیق

با میزان تغییرات اجتماعی و فرهنگی نسبت به قبل از اسکان می‌توان چنین نتیجه گیری کرد که

شرایط اجتماعی خانوارها در روستاهای مورد مطالعه بر اساس تعداد پاسخ دهندگان به هر یک از

اند. در مورد امکانات بهداشتی نیز ۱۵۰ پرسش شونده بر این امر که اسکان موجب بهتر شدن این وضعیت شده، تأکید داشته‌اند. در زمینه مواردی مانند آب لوله کشی، برق، گاز تمامی پرسش شونده‌گان بر بهبود کامل این موارد بعد از اسکان تأکید داشته‌اند. دیگر مؤلفه مورد بررسی در محدوده مورد مطالعه در جدول (۶) و شکل (۴) بخوبی بیان شده است.

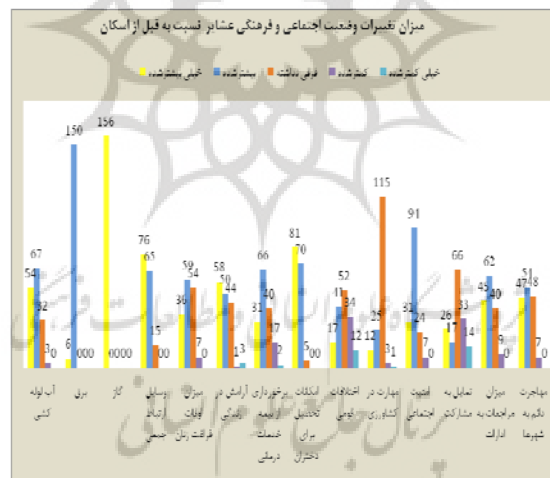
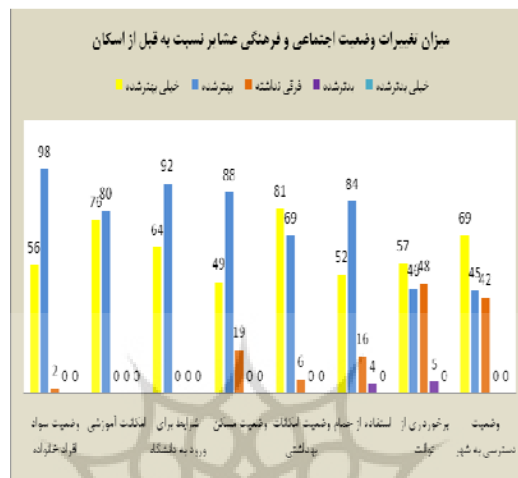
مؤلفه‌های اجتماعی نمونه در سطح بالایی قرار دارد. به عبارت دیگر، وضعیت اجتماعی از شرایط مطلوبی نسبت به قبل برخوردار است. برای نمونه ۱۵۴ نفر معتقدند وضعیت سواد بهتر شده است و تمامی پرسش شونده گان؛ یعنی ۱۵۶ نفر بر افزایش و بهتر شدن امکانات آموزشی تأکید کرده‌اند. مؤلفه دیگر وضعیت مسکن که نسبت به پیش از اسکان خیلی بهتر شده است و ۱۳۷ نفر به این موضوع اشاره داشته

جدول (۶) میزان تغییرات وضعیت اجتماعی و فرهنگی عشایر نسبت به قبل از اسکان

موارد	خیلی بهتر شده	خیلی بدتر شده	فرقی نداشته	بتر شده	بدتر شده
وضعیت سواد افراد خانواده	56	0	2	98	0
امکانات آموزشی	76	0	0	80	0
شرایط برای ورود به دانشگاه	64	0	0	92	0
وضعیت مسکن	49	0	19	88	0
وضعیت امکانات بهداشتی	81	0	6	69	0
استفاده از حمام	52	4	16	84	0
برخورداری از توالت	57	5	48	46	0
وضعیت دسترسی به شهر	69	0	42	45	0
آب لوله کشی	54	3	32	67	0
برق	۶	۰	۰	۱۵۰	۰
گاز	۱۵۶	۰	۰	۰	۰
وسایل ارتباط جمعی	76	0	15	65	0
میزان اوقات فراغت زنان	36	7	54	59	0
آرامش در زندگی	58	1	44	50	3
برخورداری از بیمه خدمات درمانی	31	17	40	66	2
امکانات تحصیل برای دختران	81	0	5	70	0
اختلافات قومی	17	34	52	41	12
مهارت در کشاورزی	12	3	115	25	1
امنیت اجتماعی	31	7	24	94	0

14	33	66	17	26	تمایل به مشارکت
0	9	40	62	45	میزان مراجعات به ادارات
0	7	48	54	47	مهاجرت دائم به شهرها

منبع: یافته‌های تحقیق

شکل (۴) میزان تغییرات وضعیت اجتماعی و فرهنگی عشایر نسبت به قبل از اسکان

منبع: یافته‌های تحقیق

۳-۶. میزان رضایت مندی از اسکان خودجوش

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که ۶۴/۷ درصد پاسخ‌گویان از روستای محل سکونت خود رضایت داشته و ۱۹/۸ درصد به گزینه تا حدودی پاسخ

داده‌اند. در مورد میزان رضایت مندی نسبت به امکانات موجود نسبت به قبل ۲۶/۸ درصد به گزینه‌های زیاد و خیلی زیاد، ۳۵/۲ درصد به گزینه تا حدودی و ۳۷/۷ درصد نسبت به امکانات موجود

مطلوب کرده‌اند و ۲۰/۵ درصد افراد مورد پرسش تفاوتی را در زندگی خود احساس نکرده‌اند و مابقی افراد؛ یعنی ۲۳/۶ درصد به بدتر شدن وضع کلی زندگی خود نسبت به قبل از اسکان اشاره کرده‌اند. نتایج این قسمت در جدول (۷) بیان گردیده است.

رضایت‌مندی کمتری داشته‌اند. ۳۷/۷ درصد افراد پاسخ دهنده نسبت به اقدامات دولت در روستای محل سکونت خود رضایت زیاد و خیلی زیاد داشته‌اند. ۲۲/۴ درصد پاسخ دهنده گان به مولفه تا حدودی و مابقی رضایت کمتری اذعان داشته‌اند. در مورد وضع کلی زندگی نسبت به قبل از اسکان، ۵۵/۶۷ درصد پاسخ دهنده گان اذعان به بهبود شرایط

جدول (۷) میزان رضایت‌مندی نسبت به قبل از اسکان

موارد	خیلی زیاد	زیاد	تا حدودی	کم	خیلی کم
رضایت‌مندی نسبت به روستای محل سکونت	۴۲	۵۹	۳۱	۱۶	۸
	۲۶/۹	۳۷/۸	۱۹/۸	۱۰/۲	۵/۱
رضایت‌مندی نسبت به امکانات موجود	۱۹	۲۳	۵۵	۳۴	۲۵
	۱۲/۱	۱۴/۷	۳۵/۲	۲۱/۷	۱۶/۰۲
رضایت‌مندی از اقدامات دولت در روستای محل سکونت	۱۳	۴۶	۳۵	۲۹	۳۳
	۸/۳	۲۹/۴	۲۲/۴	۱۸/۵	۲۱/۱
وضع کلی زندگی نسبت به قبل از اسکان	۱۲	۷۵	۳۲	۲۳	۱۴
	۷/۶	۴۸/۰۷	۲۰/۵	۱۴/۷	۸/۹

منبع: یافته‌های تحقیق

۴. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

اسکان بر بهبود اقتصادی عشایر مورد مطالعه را مشخص می‌کنند.

$$H_0: \mu \leq 74$$

$$H_1: \mu > 74$$

μ میانگین نمره داده شده به وضعیت اقتصادی عشایر اسکان یافته است، به طوری که هر چه نمره داده شده نسبت به عدد میانگین مورد نظر که عدد ۷۴ است، بیشتر باشد وضعیت اقتصادی عشایر اسکان یافته بهبود بیشتری یافته است. اسکان عشایر باعث تغییرات مثبت در شاخص‌های اقتصادی عشایر

در سطح تحلیل با توجه به میانگین نمونه و p -value بدست آمده از آزمون t در سطح معنی داری $(\frac{0/00}{2})$ ، می‌توان یافته‌های توصیفی پژوهش را تأیید و صحت اطلاعات فوق را اثبات نمود و از این جهت گویای وضعیت مثبت و مطلوب اقتصادی عشایر اسکان یافته می‌باشد. نتایج حاصل در جدول (۸) بیان شده است. در این آزمون فرض‌های H_0 و H_1 تاثیر

۹۳/۶۵ است و چون این مقدار بیشتر از ۷۴ است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که اسکان خودجوش عشایر باعث تغییرات مثبت در شاخص‌های اقتصادی عشایر اسکان یافته شده است.

اسکان یافته گردیده است. برای بررسی این موضوع از آزمون t استیودنت استفاده شده است. با توجه به مقدار بدست آمده از آزمون t استیودنت که برابر با صفر است و چون این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است و با توجه به میانگین بدست آمده از نمونه که برابر با

جدول (۸) نتایج به دست آمده از آزمون t

متغیر	میانگین نمونه	مقدار آماره آزمون t	p-value
وضعیت اقتصادی	۹۳/۶۵	۷/۶۲	۰/۰۰۱

منبع: یافته‌های تحقیق

اسکان یافته و میزان رضایت مندی از اسکان خودجوش و همچنین بین تغییر شیوه معیشت و وضعیت اقتصادی رابطه معناداری وجود دارد (جدول ۹).

رابطه بین وضعیت اقتصادی و میزان رضایت مندی آنان از اسکان و تغییر شیوه معیشت نیز به کمک آزمون اسپیرمن سنجش گردید و نتایج گویای این مطلب است که بین وضعیت اقتصادی عشایر

جدول (۹) نتایج به دست آمده از آزمون اسپیرمن

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی اسپیرمن	p-value
وضعیت اقتصادی عشایر	میزان رضایت عشایر از اسکان خودجوش	۰/۷۳	۰/۰۰۱
تغییر شیوه معیشت عشایر	وضعیت اقتصادی عشایر	۰/۸۴	۰/۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

میانگین نمره داده شده به اشتغال خانوار قبل و بعد از اسکان خودجوش به ترتیب برابر ۱/۴۵ و ۱/۹۳ است و از طرفی نمره یک به اشتغال دامداری اختصاص یافته و نمره دو به اشتغال فعالیت‌های خدماتی، صنعتی و... اختصاص دارد. پس می‌توان نتیجه گرفت که با اسکان خودجوش عشایر، اشتغال سرپرستان از دامداری به فعالیت‌های خدماتی، صنعتی و... تغییر کرده است (جدول ۱۰).

از این رو، با اسکان عشایر وضعیت اقتصادی آنان نیز بهبود یافته است. از آنجایی که اشتغال در وضعیت اقتصادی خانوار تاثیر دارد، این موضوع نیز بررسی شد. نتایج نشان داد که با توجه به مقدار بدست آمده از آزمون t که برابر صفر است و چون این مقدار کمتر از صفر بوده، پس بین میانگین نمره داده شده به اشتغال خانوار قبل و بعد از اسکان رابطه معناداری حاکم است. از طرف دیگر با توجه به

جدول (۱۰) نتایج آزمون t نمونه‌های وابسته

شاخص	میانگین	مقدار آماره آزمون	p-value
میانگین نمره داده شده به اشتغال خانوار قبل از اسکان	۱/۴۵	۹/۰۷	۰/۰۰
میانگین نمره داده شده به اشتغال خانوار بعد از اسکان	۱/۹۳		

منبع: یافته‌های تحقیق

همچنین رابطه بین میزان درآمد و پس انداز عشایر قبل و بعد از اسکان، مورد بررسی و آزمون قرار گرفت، که نتایج حاصل از آزمون t نشان می‌دهد که با توجه به اینکه ارزش بدست آمده کمتر از ۰/۰۵ است، لذا بین درآمد و پس انداز قبل و بعد از اسکان رابطه معناداری وجود دارد و اسکان خودجوش عشایر در افزایش درآمد و پس انداز عشایر تاثیرات مثبتی به همراه داشته است (جدول ۱۱).

جدول (۱۱) نتایج آزمون t نمونه‌های وابسته

شاخص	میانگین	مقدار آماره آزمون	p-value
میانگین درآمد و پس انداز نسبت به قبل از اسکان	۱۵/۳۱	۱۳/۶۳	۰/۰۰۱
میانگین درآمد و پس انداز نسبت به بعد از اسکان	۲۴/۴۵		

منبع: یافته‌های تحقیق

همچنین رابطه بین میزان تولیدات دامی، زراعی عشایر قبل و بعد از اسکان، مورد بررسی و آزمون قرار گرفت، که نتایج حاصل از آزمون t نشان می‌دهد که با توجه به اینکه ارزش بدست آمده کمتر از ۰/۰۵ است، لذا بین درآمد و پس انداز قبل و بعد از اسکان رابطه معناداری وجود دارد و اسکان خودجوش عشایر در کاهش تولیدات دامی، زراعی عشایر تاثیر داشته است (جدول ۱۲).

جدول (۱۲) نتایج آزمون t نمونه‌های وابسته

شاخص	میانگین	مقدار آماره آزمون	p-value
میانگین میزان تولیدات دامی، زراعی نسبت به قبل از اسکان	۱۳/۲۱	۱۲/۱۶	۰/۰۰۱
میانگین تولیدات دامی، زراعی نسبت به بعد از اسکان	۲۲/۳۳		

منبع: یافته‌های تحقیق

داده شده نسبت به عدد میانگین مورد نظر که عدد ۸۶ است، بیشتر باشد وضعیت اجتماعی عشایر اسکان یافته بهبود بیشتری یافته است. با توجه به مقدار بدست آمده از آزمون که برابر با صفر است و چون این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است و با توجه به میانگین بدست آمده از نمونه که برابر با ۱۱۳/۶۷ است و چون این مقدار بیشتر از ۸۶ است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که اسکان عشایر موجب تغییرات مثبت در شاخص‌های اجتماعی- فرهنگی عشایر اسکان یافته گردیده است (جدول ۱۳).

در سطح تحلیل با توجه به میانگین نمونه و p -value بدست آمده از آزمون t در سطح معنی داری $(\frac{0.05}{2})$ ، یافته‌های توصیفی پژوهش را تأیید و صحت داده‌ها فوق را اثبات نمود. و از این جهت گویای وضعیت مثبت مطلوب اجتماعی عشایر اسکان یافته است. در این آزمون فرض‌های H_0 و H_1 تاثیر اسکان بر بهبود وضعیت اجتماعی عشایر مورد مطالعه را مشخص می‌کنند.

$$H_0: \mu \leq 86$$

$$H_1: \mu > 86$$

μ میانگین نمره داده شده به وضعیت اجتماعی

عشایر اسکان یافته است، به طوری که هر چه نمره

جدول (۱۳) نتایج به دست آمده از آزمون t

متغیر	میانگین نمونه	مقدار آماره آزمون t	p-value
وضعیت اجتماعی- فرهنگی عشایر	۱۱۳/۶۷	۵۲/۴۶	۰/۰۰۱

منبع: یافته‌های تحقیق

است، لذا بین امکانات رفاهی قبل و بعد از اسکان عشایر قبل و بعد از اسکان، مورد بررسی و آزمون قرار گرفت، که نتایج حاصل از آزمون t نشان می‌دهد که با توجه به اینکه ارزش بدست آمده کمتر از ۰/۰۵ تاثیرات مثبتی به همراه داشته است (جدول ۱۵).

همچنین رابطه بین میزان امکانات رفاهی- تولیدی

عشایر قبل و بعد از اسکان، مورد بررسی و آزمون قرار گرفت، که نتایج حاصل از آزمون t نشان می‌دهد

که با توجه به اینکه ارزش بدست آمده کمتر از ۰/۰۵

جدول (۱۵) نتایج آزمون t نمونه‌های وابسته

شاخص	میانگین	مقدار آماره آزمون	p-value
میانگین امکانات نسبت به قبل از اسکان	۱۶/۵۱	۱۵/۶۳	۰/۰۰۱
میانگین امکانات نسبت به بعد از اسکان	۲۶/۷۶		

منبع: یافته‌های تحقیق

به مقدار بدست آمده از آزمون اسپیرمن، که برابر ۰/۰۰۱ است و چون این مقدار کمتر از ۰/۰۵ است، پس در این مورد نیز رابطه معناداری وجود دارد (جدول ۱۴).

با توجه به به اینکه اسکان عشایر موجب تغییرات مثبت در وضعیت اجتماعی- فرهنگی عشایر اسکان یافته گردیده است. لذا به بررسی وضعیت اجتماعی- فرهنگی عشایر و میزان رضایت مندی آنان از اجرای طرح اسکان پرداخته شد، که نتایج نشان داد با توجه

جدول (۱۴) نتایج به دست آمده از آزمون اسپیرمن

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی اسپیرمن	p-value
وضعیت اجتماعی- فرهنگی عشایر	میزان رضایت عشایر از اسکان خودجوش	۰/۵۴	۰/۰۰۱

منبع: یافته‌های تحقیق

کارگری و... در منطقه مورد مطالعه گردیده است. توضیح اینکه با اسکان عشایر در روستاهای مورد مطالعه اشتغال از دامداری محض به فعالیت‌های نامبرده شده و کمی نیز زراعت تغییر پیدا کرد. نیروی کار فعال که در زندگی عشایری نمود بیشتری با توجه به نوع زندگی عشایر داشت، تغییر و کاهش پیدا کرده است، اما این کاهش نیروی کار از لحاظ درآمد و پس انداز سرمایه با توجه به اطلاعات بدست آمده با گرفتن یک نسبت ساده بین درآمد قبل و بعد از اسکان، سیر افزایشی داشته و به نظر خود مردم اسکان علاوه بر اینکه زراعت را بصورت فصلی میسر ساخته است، توانسته که برای مردم و به خصوص جوانان فرصت اشتغال بصورت فصلی را نیز فراهم سازد. نکته دیگر اینکه امکانات آموزشی، بهداشتی، رفاهی از جمله بیمه خدمات درمانی، گاز، برق، آب لوله کشی شده و بهداشتی، امنیت اجتماعی، استفاده از ماشین آلات کشاورزی و غیره، دسترسی به بازار فروش و نسبت به قبل از اسکان شرایط

این تحقیق آثار و پیامدهای اقتصادی و اجتماعی اسکان خودجوش عشایر در بخش دهدز شهرستان ایذه در استان خوزستان را مدنظر قرار داد. از آنجا که اسکان عشایر به هر دو نمونه با برنامه‌ریزی یا بدون برنامه ریزی (خودجوش)، پیامدهای مختلف اقتصادی-اجتماعی و فرهنگی و زیست محیطی خاص خود را بوجود می‌آورد. لذا هر کدام از این نوع اسکان، به نوبه خود جای بحث و تفحص دارد. نتیجه گیری از تحقیق نشان می‌دهد که اسکان خودجوش عشایر منطقه دهدز بیش از آن که تحولی در جهت توسعه همه جانبه و درونزای عشایر و مبتنی بر شناخت توان‌ها و محدودیت‌های محیطی- فضایی منطقه باشد، تغییری تک بعدی، و ناظر بر انتقال از زیست دو جانبه مبتنی بر چادر و چاردیواری با چاردیواری کامل است. این نوع اسکان خود جوش سبب کاهش شدید دام به عنوان منبع اصلی درآمد و روی آوردن عشایر به فعالیت‌های غیر از دامداری؛ یعنی فعالیت‌های خدماتی، صنعتی و

بسترهای اقتصادی و اجتماعی لازم در نقاط روستایی فراهم شود تا مشکلات روستائیان بیشتر نشود و مشکلاتی همچون مهاجرت به شهرها پیش نیاید. ۳- فراهم کردن تسهیلات مختلف کشاورزی برای رغبت مردم و بویژه جوانان برای زراعت و باغداری. ۴- واگذاری انواع وام‌های به عشایر در زمینه دامداری و زراعت، و ساخت یا ترمیم مسکن. ۵- با توجه به این که محصول عمده کشاورزی عشایر اسکان یافته بیشتر گندم و جو است و عملکرد این محصولات در منطقه به نسبت پایین است. باید مسئولان، محصولات جایگزین را به عشایر پیشنهاد داده و از آنها حمایت نمایند. ۶- زنان در عشایر مورد مطالعه در دوره قبل از اسکان نقش بارزی را بازی می‌کردند، اما در حال حاضر اگر چه در بخش زراعت که کمابیش ادامه دارد و بسیار محدود است، فعالیت جزیی را دارند، ولی می‌توان با فراهم کردن مشاغل مانند ایجاد کارگاه‌های صنایع دستی و... بویژه برای زنان با تجربه بالا در روستاهای منطقه از این نیروی کار به نحو مطلوب استفاده و بهره برداری کرد. ۷- در بعضی از روستاهای نبود امکانات برق، آب و... موجب خالی شدن روستاها و انواع مهاجرت‌ها به شهرها گردیده است. لذا پیشنهاد می‌شود در صورت ممکن ارائه خدمات به این روستاها انجام گیرد یا اینکه این مهاجرت‌ها به روستاهای همجوار توسط مسئولین سوق داده شود.

بسیار مطلوبتری را فراهم کرده، در صورتی که در گذشته با توجه به کوچ و دلبستن مردم به زندگی عشایری از بیشتر این امکانات محروم بوده اند. نکته مهم دیگر این است که در دوره قبل از اسکان زراعت به عنوان فعالیت دوم عشایر تقریباً بالا بوده، اما امروزه با توجه به وجود پتانسیل‌های شغلی دیگر در منطقه، این توان محیطی نیز به در حال کاهش است. این موضوع، این نکته را یادآور می‌شود که اگر چه اسکان به صورت خودجوش توسط خود عشایر انجام گرفته، اما مسوولین امر در این زمینه، بعد از اسکان در روستاهای مورد مطالعه آنگونه که بایستی در مورد کشاورزی عمل می‌کرده اند، اقدامی صورت نداده اند. البته وجود درآمدهای مناسب از مشاغل دیگر نیز در کاهش تولیدات کشاورزی نیز موثر بوده است، که این امر خود مهاجرت‌های فراوانی را به شهر رقم زده است. بصورت کلی عشایر مورد مطالعه، نسبت به اسکان، رضایت مندی اقتصادی و اجتماعی دارند؛ چرا که به نظر آنها با این عمل آنها از انواع امکانات برخوردار شده اند و از انزوای اجتماعی و فرهنگی زندگی عشایری خارج شده اند.

۵. پیشنهادات

۱- برای جلوگیری از پیامدهای منفی اسکان مردم روستاهای منطقه مورد مطالعه که زمانی عشایر بوده اند و حال خود را به عنوان یک روستایی می‌شناسند؛ می‌توان چند راهکار برای مقابله با پیامدهایی مانند مهاجرت جوانان، جلوگیری از کاهش دامداری و زراعت و... ارائه داد. ۲- حال که اسکان خودجوش عشایر در روستاهای منطقه انجام گرفته، باید

منابع:

۱. افشار نادری، نادر. (۱۳۴۷)، مونوگرافی ایل بهمئی، نشر مؤسسه مطالعات و تحقیقات، تهران.
۲. امان‌اللهی بهاروند، سکندر. (۱۳۸۱)، تأثیر نوسازی بر قومیت در ایران، همایش چالش‌ها و چشم‌اندازهای توسعه ایران، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، تهران.
۳. بخشنده نصرت، عباس. (۱۳۷۰)، برنامه‌ریزی توسعه زندگی عشایر از دیدگاه فضایی، مجموعه مقالات سیمینار استراتژی توسعه زندگی عشایر، سازمان عشایر امور عشایر ایران، شیراز.
۴. بردی‌آنامرادنژاد، رحیم. (۱۳۸۷)، نگرشی جغرافیایی به بندر ترکمن، انتشارات فراغی، گرگان.
۵. بردی‌آنامرادنژاد، رحیم. (۱۳۹۰)، تحولات اجتماعی ۵۰ سال اخیر در بین عشایر ترکمن (مطالعه موردی بند ترکمن)، نشریه برنامه‌ریزی فضایی، سال اول، شماره اول، صص ۵۹-۳۷.
۶. پاپلی یزدی، محمدحسن. (۱۳۷۱)، کوچ نشینی در شمال خراسان، انتشارات آستان قدس رضوی، مشهد.
۷. توکلی، جعفر و ضیاء‌توانا، محمد حسین (۱۳۸۸)، پیامدهای فضایی اسکان عشایر در استان چهارمحال بختیاری، فصلنامه روستا و توسعه، شماره ۱، ۵۳-۵۹.
۸. دهقانیان، سیاوش و کهنسال، محمدرضا. (۱۳۷۹)، بررسی اقتصاد تولید عشایر خراسان، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال هشتم، شماره ۲۹، صص ۱۰۶-۷۵.
۹. سلطانی، غلامرضا. (۱۳۷۸)، ارزیابی اقتصادی طرح اسکان عشایر در دشت بکان اقلید، سازمان امورعشایر، تهران.
۱۰. سو، آلوین‌ی. (۱۳۸۰)، تغییر اجتماعی و توسعه، ترجمه محمود حبیبی مظاهری، نشر پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران.
۱۱. ضیاء‌توانا، محمد حسین و توکلی، جعفر. (۱۳۸۶)، اسکان عشایر و تخریب مراتع در استان چهارمحال بختیاری: مطالعه موردی شهرک‌های شرمک، چلگرد و لشتر، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۰، شماره ۲، صص ۶۱-۳۱.
۱۲. طیبی، حشمت‌ا... (۱۳۷۶)، مبانی جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی ایلات و عشایر ایران، نشر آگاه، تهران.
۱۳. عبدالهی، محمد. (۱۳۸۶)، اسکان عشایر و توسعه حیات اجتماعی آنان در ایران (مطالعه موردی: طایفه وری علی نظر در استان ایلام، نشریه نامه علوم اجتماعی، شماره ۳۲، صص ۵۳-۱۹).
۱۴. لطفی‌پور، محمد رضا و صابریان، علیرضا. (۱۳۸۲)، بررسی وضعیت اقتصادی-اجتماعی عشایر شهرستان شیروان و ارائه راهکارهای مناسب جهت ساماندهی به زندگی آنان، فصلنامه‌ی تحقیقات جغرافیایی، شماره ۶۹، صص ۱۵۲-۱۳۳.
۱۵. حبیبیان، حمید. (۱۳۸۲)، بررسی و مقایسه دو نوع اسکان عشایر خود جوش و هدایت شده و تاثیر آنها بر شیوه‌های بهره‌برداری از مراتع، رساله دکتری در رشته مرتعداری، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران، تهران.

<http://www.fao.org/docrep/006/y4569e/y4569e00.htm>. Retrieved on: 2010/7/8.

22. Junaid, A. (2001). Indigenous knowledge and Livestock raising. Radioscripts of farm Radio international. Package 60, script 10, Available on: <http://www.farmradio.org/English/radio-scripts/60-10scriptenasp>. Retrieved on: 2010/10/22.

23. Khogali, Mustafa Mohamed (2001), Nomads and Their Sedentarization in Sudan. Khartum: University of Khartum, Department of Geography.

24. Larsen, K. et al. (2003), "Sedentarization of nomadic people: the case of the Hawawir in Um Jawasir Northern Sudan". Dry Lands Coordination Group (DCG), Report No. 24. Available on: <http://www.drylandsgroup.org>.

25. Njoro, J & Wanyama, J. (2000). Indigenous Livestock breeds of Kenya: what is the future for them? paper presented at the international conference of local livestock Breeds for Sustainable Rural Livelihoods. Held on 1-4 November 2000 in Udaipur and Sadri, India.

26. Ogwang, Tomson. (1994). The choice of principle variables for computing the human development index. World development. Vol. 22

۱۶. مشیری، سیدرحیم (۱۳۸۷). جغرافیای کوچ

نشینی، انتشارات سمت، تهران.

۱۷. معینی، مهدی. (۱۳۸۷). مطالعه روند شکل

گیری مسکن در تازه آبادی‌های عشایری، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۳۳، صص ۴۷-۵۶.

۱۸. مهدوی، مسعود، رضایی، پژمان و خانی،

فضیله. (۱۳۸۸)، سنجش نگرش عشایر اسکان یافته

نسبت به اسکان در استان چهارمحال و بختیاری،

فصلنامه روسستا و توسعه، سال ۱۲،

شماره ۳، صص ۱۶۲-۱۳۷.

19. Anamoradnejad bardi, Rahim. (2010). Demographic Changes of Nomadic Communities in Iran (1956-2008), Asian Population Studies, Routledge (6)3, pp335-345.

20. Bo Hansen, Rasmus. (2006). Study on the perception of Voluntary Counseling and Testing among people living in Tumu Sub-district (Sissala East District, Upper West Region, Ghana). Basic Studies of Social Science, ROSKILDE University. Gruppe 32, hus 20.2.

21. Dinocci, A & Fre, Z. (2003), Understanding the indigenous knowledge and information systems of pastoralists in Eritrea, Available on:

شپوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی